

PIIMA OMAHIND ERI SUURUSEGA ETTEVÖTETES

O. Saveli, T. Jänes

Eesti Vabariigi Statistikaamet on suutnud seni koguda vaid üldisi loomakasvatuse põhinäitajaid. Majanduslikku analüüsi nende alusel pole võimalik teha. Vaidlused Riigikogus, komisjonides või koosolekutel tootja toetuste, turukaitse või majanduslikkuse üle ei põhine majanduslikul analüüsil, vaid muljetel. Seepärast on need ettevõtmised paljudele põllumajandustootjatele arusaamatud või isegi küündimatud. Järjest konkreetsemaks muutuvad Eesti Vabariigi läbirääkimised Euroopa Liitu pääsemiseks. On vaja kindlustada põllundusele ja loomakasvatusele kõige soodsamad kvoodid ja toetused nii tootmisele kui ka müügil. On vaja muuta põllumajandustootja tegevus tasuvamaks, mille kaudu suureneb nende konkurentsivõimelisus.

Kuni 1998. aasta kevadeni arutleti piimatootmise tulukuse ning selle tõstmise vajaduse ja võimalikkuse üle. Kahjuks mitmed objektiivsed ja subjektiivsed tegurid andsid piimatootjatele võimaluse viia piima kokkuostuhinnad tasemele, mis ei vaja majanduslikku analüüsi. Kui, siis selleks, et välja arvutada põllu-majandusele ja eriti loomakasvatusele tekitatud kahju suurus.

Esimene piimatootjate küsitlus viidi läbi 1996. majandusaasta kohta (Saveli, 1997). Anonüümselt vastanud hindasid piima omahinnaks taludes 2,7 kr. ning suuremates ettevõtetes 2,0...2,3 kr. Kui analüüsiti piimatootmise tasuvust ettevõtte suurusel lähtuvalt, oli piima omahind kuni 50 lehmaga ettevõttes kuni 2,8 kr. Üle 100 lehmaga ettevõtetes langes omahind 2,1 kroonini. Saadud andmed andsid põhjust täpsemaks uuringuks.

Materjal ja meetodika

Eesmärgiga saada andmeid põhjalikumaks analüüsiks, väljastasid käesoleva töö autorid 430 küsitluslehte Jõudluskontrolli Keskuse andmebaasis olevatele piimatootjatele. Ettevõtte valikul lähtuti juhuslikkuse põhimõtet nende suurusrühma siseselt, kuid arvestati proportsionaalsuse põhimõttega erineva omandivormiga ettevõtete vahel. Andmed laekusid 143 piimatootjalt. Neist 70 olid nõus vastama veelgi põhjalikumale küsitlusele täitmisele, kuid vastuseid laekus vaid seitsmelt piimatootjalt. Piimatootjad jaotati lehmade arvu järgi rühmadesse: kuni 25, 26...50, 51...100 ja üle 100 lehma. Teises analüüsis võrreldi kõikide ettevõtete aastalehma piimatoodangu ja piima omahinna taset. Selgitati ka kapitaliseerituse taset ning seoses sellega püüti määratleda piima omahinna tase Soome kapitaliseerituse tasemelt.

Tulemused ja arutelu

Vastavalt küsitluse andmetele jäi piima omahind vahemikku 1,32 kuni 2,55 kr./kg. Madalaim piima omahind oli Pärnu maakonnas asuvas üle 100 lehmaga osaiühingus, kus aastalehma keskmine piimatoodang oli 3571 kg. Kõrgeim piima omahind oli Tartu maakonnas paiknevas ettevõttes, kus oli 26...50 lehma, kelle aastatoodang oli 5653 kg. Üle 100 lehmaga ettevõttes kujunes piima keskmiseks omahinnaks 1,95 krooni, 26...50 lehmaga ettevõttes 2,55 krooni ning 51...100 lehmaga ettevõttes oli piima omahind 1,79 kr./kg (tabel 1). Keskmiseks piima omahinnaks kujunes 2,00 kr./kg.

Selgus, et küsitluses osalenud tootjatel moodustasid palgakulud kõikidest kuludest ligemale veerandi. Selline palga osakaal kuludes viitab teatud mõttes põllumajandusettevõtte sotsiaalsele suunitlusele kui ka kapitalipuuduse korvamisele tööjõu rakendamisega. Viimast kinnitab amortisatsiooni väike osakaal kuludes. Suurusklassis üle 100 lehma moodustas amortisatsioon 4,4% kogukuludest, suurusklassis 51–100 lehma oli see 3,0% ning 26–50 lehma 2,5%. Keskmiselt moodustas amortisatsioon kogukuludest 4,2%.

Tabel 1. Piima omahind Eestis ja sama Soome kapitaliseerumise tasemel

Table 1. Milk self-cost in Estonia and the same on the level on capitalization as in Finland

Lehmade arv <i>No of cows</i>	Omahind/Self-cost kr./kg		Amortisatsioon/Amortisation		Lõplik omahind <i>Final self-cost</i>
	1996	1997	Eesti/ <i>Estonia</i>	Soome/ <i>Finland</i>	
< 26	2,80				
26...50	2,70	2,55	2,5	23,0	3,07
51...100	1,80	1,79	3,0	23,0	3,15
> 100	2,12	1,95	4,4	23,0	2,31
Keskm./Average	2,42	2,00	4,2	23,0	2,38

Seda fakti tuleb silmas pidada piima omahinna interpreteerimisel. Alakapitaliseerituse tõttu kujuneb oma

hind mõnevõrra madalamaks. Kliimatiliselt sarnastes tingimustes Soomes oli 1997. aastal amortisatsioonimäär 23% (Finnish..., 1997).

Eeldatakse, et tegemist on piimatootmisettevõttega, kus rohusööt ning teravili kasvatatakse valdavalt ise. Soome ning Eesti keskmise sellise ettevõtte amortisatsiooni vahe on 18,8%. Eeldades, et muud kulud on sarnased ning kapitaliseerituse määr on Soome tasemel, võiks meie piima omahinda saadud amortisatsiooni vahe võrra suurendada. Seega kujuneb piima keskmiseks omahinnaks 2,38 kr./kg (2,00+18,8%). Samaviisi arvutades kujuneks 26...50 lehmaga farmis omahind 3,07 kr./kg, 51...100 lehmaga 2,15 kr./kg ning üle 100 lehmaga farmis oleks omahind 2,31 kr./kg. Seega on tegemist tõepoolest alakapitaliseeritusega ning selle parandamiseks tuleks suurendada tootmise sisendite mahtu, mis eeldab tingimustes vaid kokkuostuhinna tõusu. Kirjeldatu viib teatava vastuoluni, kus efektiivsuse ning konkurentsivõime suurendamise huvides oleks vaja rakendada enam masinkapitali ning vähendada inimtööjõu osa. Probleem on siin aga kahepoolne: esiteks ei ole tänane põllumajanduspoliitika teinud kõike selleks, et soodustada efektiivse kapitalimahuka tootmise arengut eelkõige soodsa investeerimiskeskonna loomise abil.

Teiselt poolt ei ole pakutud lahendust selle protsessi käigus töötä jäävate inimeste rakendamiseks muudes valdkondades. Siin võiks järeldada, et põllumajanduspoliitika ei saa olla eraldiseisev majandus-, sotsiaal- ning regionaalpoliitikast. Seega võiks probleemide kiirema ning efektiivsema lahenduse huvides uurida teiste Euroopa riikide kogemusi.

Selgus, et väiksematel tootjatel (kuni 25 lehma) oli keskmine ostujõusööda hind kõrgeim – 3,08 kr./kg. Madalaim keskmine ostujõusööda hind kujunes suurusklassis 51–100 lehma, mis oli 2,33 kr./kg. Hinna erinevus oli koguni 24,2%. Ilmselt võimaldab jõusööda hulgiost madalamat ostuhinda.

Piima omahinna dünaamika sõltus ka lehmade produktiivsusest. Huvitav on seejuures, et kui aastalehma keskmise piimatoodangu suurenes 2532 kg-lt 3571 kg-ni, siis piima omahind vähenes 1,32 kroonini/kg. Edasi aastatoodangu suurenedes tõuseb omahind järsult 2,31 kroonini, aga seejärel langeb jälle tasemeni 1,79 kr./kg aastalehma keskmise piimatoodangu juures 4053 kg.

Tundub, et piima omahinna ning aastalehma keskmise piimatoodangu edasine liikumine on ootuspärane: aastalehma keskmine piimatoodang kasvab võrreldes piima omahinnaga ennaktempos (Lilover, 1979). Teisiti öeldes, sisendite täiendava paigutamise tootmisesse toimus üleproportsionaalne ehk progressiivne tootlikkuse kasv. Sisendite mahtu võib ning peaks suurendama seni, kuni jõutakse punktini, kus tootlikkuse kasv ühe tootmisesse paigutatud sisendi ühiku kohta aeglustub või kus kujunev omahind läheneb turuhinna tasemele.

Sisendite mahu suurendamise mõttekus tootmisesse avaldub, kui uurida tootmise rentaablust. Rentaablus ehk kasumi suhe tehtavatesse kuludesse oli üle 100 lehmaga farmis keskmiselt 9,9%, 51...100 lehmaga 2,5% ning 26...50 lehmaga farmis 4,9%. Rentaabluse keskmiseks määraks 1997. aasta kokkuostuhindadega kujunes 9,2%. Et turuhind oli ka 1997. a. madal, on rentaablus madal. Ei teki vahendeid sisendi mahu suurendamiseks, et suurendada tootlikkust.

Kirjandus

Finnish Agriculture 1997. Agricultural Economics Research Institute, Finland. 1998. – 64 p.
Lilover L. Põllumajandusökonomika. – Tln., Valgus, 1979. – 272 lk.
Saveli O. Piimatootmise majanduslikkus Eestis. – Agraarteade, nr. 2, lk. 151...156, 1997.

Self-cost of Milk in the Different Size Enterprises

O. Saveli, T. Jänes

Summary

Estonian agriculture has undergone several changes since regaining the independence. Free market economy has had its impact on milk marketing and its price. Prof. O. Saveli of the Institute of Animal Science of Estonian AU and a post graduate student T. Jänes tried to study the cost of milk production in 1997.

The main questionnaire was sent to 430 milk producers, asking for information on their production, costs and revenues. The aim of the operation was not to complete a model of "an average enterprise". Replies were received from 143 enterprises.

As the enterprises are undercapitalised, the depreciation rate was shown very low. The average rate of depreciation of the machinery was 4.2%. This was considered one of the reasons why the self-cost of Estonian milk has been inadequate. The speculation with the level of Finnish depreciation rate shows, that on the Finnish capitalisation the self-price of milk could have been at average 19% higher.